

ÜLESTÕUSMISAJA KUUES PÜHAPÄEV AD 2023

Mt 6:5–13 (Tn 9:17–20; Rm 8:24–28)

5 Ja kui te palvetate, siis ärge olge nagu silmakirjatsejad, sest nemad armastavad palvetada sünagoogides ja tänavanurkadel, et olla inimestele nähtavad! Tõesti, ma ütlen teile, neil on oma palk käes!

6 Aga sina, kui sa palvetad, siis mine oma kambrisse ja lukusta uks, palveta oma Isa poole, kes on varjatud, ja su Isa, kes näeb varjatutki, tasub sulle!

7 Palvetades ärge lobisege nii nagu paganad, sest nemad arvavad, et neid võetakse kuulda nende sõnaohtruse tõttu.

8 Ärge siis saage nende sarnaseks, sest teie Isa teab, mida teile vaja läheb, enne kui te Teda palute!

9 Teie palvetage siis nõnda: Meie Isa, kes Sa oled taevas! Pühitsetud olgu Sinu nimi!

10 Sinu riik tulgu, Sinu tahtmine sündigu nagu taevas, nõnda ka maa peal!

11 Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev!

12 Ja anna meile andeks meie võlad, nagu meiegi andeks anname oma võlglastele!

13 Ja ära saada meid kiusatusse, vaid päästa meid ära kurjast! Sest Sinu päralt on riik ja vägi ja au igavesti. Aamen.

Sissejuhatus

Esimese evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse järgi Alfeuse poeg Matteus, kelle Jeesus kutsus apostlite hulka Kapernaumas, kus ta pidas tõlneriametit (Mt 9:9). Pärast Jeesuse taevasseinemist tegutses Matteus esialgu Palestiinas; tema hilisema elu kohta meil kindlad teated puuduvad. Kiriku traditsioon märgib paikadena, kuhu ta oma kuulutustööga jõudis, Etioopiat, Pärsiat ja Partiat, kus ta olla ka märtrina surnud.

Vana pärimuse järgi kirjutanud Matteus oma evangeeliumi esmalt aramea keeles, hiljem olla see tõlgitud kreeka keelde. Evangeeliumi tekkeajaks peab varasem pärimus aega enne Jeruusalemma piiramist ja hävitamist aastal 70, uuemad autorid nihutavad evangeeliumi tekkeaja enamasti sellest hilisemaks (väites ühtlasi, et evangeeliumi autor on teadmata).

Üheks Matteuse evangeeliumi silmatorkavaks jooneks on Vana Testamendi prohvetikuulutuste täitumise rõhutamine. Sellest võib järeldada, et Matteusele oli oluline oma kaasmaalaste – ja usukaaslaste – veenmine selles, et Jeesus on tõesti tõotatud ja oodatud Messias. Teisalt on Matteuse evangeeliumis selgelt tajutav universaalsuse-taotlus, mis kinnitab, et ligipääs Kristuses ilmunud armule on avatud kõigile rahvastele.

Viimasest tunnistab ka Jeesuse sugupuu kohe evangeeliumi alguses. Kuigi see algab sõnadega «Jeesuse Kristuse, Aabrahami poja, Taaveti poja sugupuu» (Mt 1:1), ei ole selle eesmärgiks mitte ainult kinnitada Jeesuse juriidilist põlvnemist Taaveti kuninglikust soost, vaid rõhutada, et Jeesus on «Aabrahami poeg», s.t toosama töötatud Seeme, kelle nimel «õnnistavad endid kõik maailma rahvad» (1Ms 22:28; vrd Gl 3:8).

Selle universaalsuse-taotlusega sobituvad suurepäraselt ka Matteuse evangeeliumi lõpusõnad: «Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal. Minge siis, tehke jüngriteks kõik rahvad, ristides neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse ja õpetades neid pidama kõike, mida mina olen teil käskinud! Ja vaata, mina olen iga päev teie juures ajastu lõpuni.» (Mt 28:18–20)

Laias laastus jaguneb Matteuse evangeelium kolmeks¹:

Mt 1:1–4:16	sissejuhatus ja ettevalmistus;
Mt 4:17–16:20	Jeesuse tegevus Galileas;
Mt 16:17–28:20	Jeesuse teekond Jeruusalemma, kannatused, surm, ülestõusmine ja taevasseminemine.

Matteuse jutustamislaad ei jäta muljet, nagu üritaks ta uskmatut või kõhklevat lugejat veenda, vaid pigem on tegemist selgitava ja õpetusliku tekstiga, mis on mõeldud juba olemasolevale kristlikule kogudusele, kes on juba ära tundnud või just ära tundmas oma kutsumust missiooniks kõigi rahvaste juures. Nii on, nagu öeldud, Matteuse evangeelium ühelt poolt üsna «juutlik» tekst oma rohkete Vana Testamendi tsitaatidega, teisalt aga – ka nendesamade tsitaatide valikut arvestades – avatud ka paganale.

Suurepäraselt näitavad neid mõlemat poolt Jeesuse avaliku tegevuse alguse kohal seisvad prohvet Jesaja sõnad: «Sebulonimaa ja Naftalimaa, mere teel, sealpool Jordanit, paganate Galilea, rahvas, kes istub pimeduses, on suurt valgust näinud, ja neile, kes istuvad surma maal ja surma varjus – neile tõuseb valgus!» (Mt 4:15j; vrd Js 8:23–9:1), millele evangelist lisab: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus kuulutama: «Parandage meelt, sest taevariik on lähedal!»» (Mt 4:17)

Keelelisi märkuseid

Palvetate – προσεύχησθε – sõna προσεύχομαι – «palvetama» – koosneb eessõnast πρὸς – «[kellegi/ milleg] poole» – ja verbist εὔχομαι – «paluma», «soovima» – ning selle kaastähenduseks on kellelegi palves suunatud olemine või palves kellegi poole hüüdmine.

¹ Üks huvitav võimalus Matteuse evangeeliumi algusosa ülesehituse vaatlemisel on selle võrdlemine viie Moosese raamatuga: Mt 1 – alguslood (1Ms); Mt 2 – pagendus Egiptuses ja naasmine (2Ms); Mt 3 – Seadus (3Ms; vrd Mt 3:15); Mt 4 – kõrbes (4Ms); Mt 5–7 – Uus Seadus (5Ms).

Silmakirjatsejad – οἱ ὑποκριταί – sõna ὑποκριτής – «kõneisik», «tõlk», «näitleja», «teeskleja», «silmakirjatseja» – tähistas algselt kedagi, kes vahendas teiste kõnet, kõneles kellegi teise nimel või kellegi teise sõnu, omandades aja jooksul negatiivse tähendusvarjundi.²

Nemad armastavad – φιλοῦσιν – sõna φιλέω tähistab eeskätt taolist armastust, mille puhul meeldivuse või loomuliku kiindumusega millessegi või kellessegi kaasneb valiku tegemine ning ka teatav vastastikuse kasu ootus. Siin võiks tõlkida ka: «neile meeldib».³

Sünagoogides – ἐν ταῖς συναγωγαῖς – sõna συναγωγή koosneb eessõnast σύν – «[kellegagi] koos» – ja verbist ἄγω – «tooma», «juhtima», «viima» – tähistades nii kokkutulnud kogudust kui ka kogudusekoda.

Tänavanurkadel – ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες – sõnasõnalt: «tänavate nurkadel seisma jäänuna». Sõna γωνία võib olla nii välis- kui sisenurk, piltlikult esimesel puhul avaliku, teisel puhul varjatud paiga mõttes. Sõna πλατεῖα tähistab eeskätt laia tänavat.

Olla...nähtavad – φανῶσιν – sõna φαίνω tuleneb sõnast φῶς – «valgus» – ja tähendab «valgustama», «valge ette tooma», «ilmutama», «ilmuma», «nähtavaks saama».

Tõesti, ma ütlen teile – ἀμὴν λέγω ὑμῖν – sõna ἀμὴν tuleneb heebrea sõnast אָמֵן – «aamen», «tõesti», «sündigu nõnda».⁴

Palk – τὸν μισθὸν – sõna μισθός tähistab töötasu, [välja teenitud] palka, seda ka karistuse mõttes.

Kambrisse – εἰς τὸ ταμεῖον – sõna ταμεῖον tähistab eeskätt sahvrit, samuti salakambrit.

Ärge lobisege – μὴ βατταλογήσητ – sõna βατταλογέω tähistab nii kogelemist kui mõttetut loba ja enesekordamist. Selle sõna algupära viib tagasi kas Küreene kuninga Battos (Βάττος) I-ni (631–599 eKr), kes olla olnud kokutaja, või kreeka mütoloogiast tuntud karjase Battoseni (Βάττος), kes olla olnud lobamokk.⁵

² 1739. aasta Piiblis: «sallalikkud».

³ 1739. aasta Piiblis: «heal meel».

⁴ On oluline tähele panna, et Jeesus ei oota mitte kuulajate «aamenit» kinnitusena oma sõnade tõesusele, vaid alustab olulisi sõnavõtte ise «aameniga», nõnda nii oma sõnade tõesust kinnitades kui oma jumalikkude meelevalda demonstreerides.

⁵ Müüdi järgi varastanud Hermes Apollonilt veisekarja; Battos näinud seda pealt ja Hermes lubanud talle vaikimise eest ühe lehma; Battose läbikatsumiseks tuli Hermes ümber riitununa tema juurde ja pakkus talle varga paljastamise eest lisaks lehmale ja ühe pulli; Battos reetiski Hermesele oma saladuse.

Paganad – οἱ ἔθνικοί – sõna ἔθνικός – «paganarahvas», «võõramaalane» – tuleneb sõnast sõna ἔθνος, mille aluseks on tõenäoliselt sõna ἔθω – «tava», «komme». Mõiste ἔθνος võib tähistada nii rahvahulka kui ka rahvast, rahvust, suguharu, samuti paganaid, paganarahvaid.

Sõnaohtruse tõttu – ἐν τῇ πολυλογίᾳ – sõnasõnalt: «paljusõnalisuses».⁶

Palute – αἰτῆσαι – sõna αἰτέω tähendab «küsima», «paluma», «[midagi] ihaldama», ka «nõudma».

Pühitsetud olgu – ἀγιασθήτω – õna ἀγιάζω – «pühitsema» – tähistab eeskätt millegi/ kellegi Jumalale või jumalateenistuseks otstarbeks eraldamist, samuti puhastamist.

Riik – ἡ βασιλεία – sõna βασιλεία – «kuningriik», «valitsus» – tuleneb tõenäoliselt sõnast βᾶσις, mis antud kontekstis tähistab kõrgemal kohal seismist.

Igapäevast – τὸν ἐπιούσιον – sõna ἐπιούσιος – «olemuslik» – tähistab siin ilmselt hädavajalikkust, midagi, ilma milleta pole võimalik elada/ellu jääda.

Anna...andeks – ἄφες – sõna ἀφήμι tähendab «lubama», «laskma», «luba andma», «voli andma».

Andeks anname – ἀφήκαμεν – originaalis kasutatud aoristi ajavormi võib tõlkida ka: «oleme andeks andnud».

Ära saada – μὴ εἰσενέγκης – sõna εἰσφέρω tähendab «sisse kandma», «sisse viima», «sisse juhtima».

Kiusatusse – εἰς πειρασμόν – sõna πειρασμός tähendab «katsumus», «läbikatsumine», «proovilepanek», «kiusatus».

Päästa...ära – ῥῦσαι – sõna ῥύομαι tähendab «[enda ligi] tõmbama», «välja tõmbama», «päästma», «lunastama», «vabastama».

Kurjast – ἀπὸ τοῦ πονηροῦ – sõna πονηρός tähendab «kuri», «halb», «rikutud», «täis häda/ vaeva/viletsust».⁷

⁶ 1739. aasta Piiblis: «paljo lobbisemisse pärrast»; 1968. aasta piiblitõlkes: «paljude sõnade tõttu».

⁷ Tegemist võib olla nii isikulise kui ebaisikulise kurjaga. 1739. aasta Piibel näib pooldavat esimest: «sest kurjast».

Vägi – ἡ δύναμις – sõna δύναμις tähendab «vägi», «võim», «võime».⁸

Au – ἡ δόξα – sõna δόξα tuleneb verbist δοκέω – «arvama», «mõtleva», «[kellestki midagi] pidama» – ja tähendab «arvamus», «hinnang», tähistades sellest tulenevalt ka kellegi väarikust, auväärsust, hiilgust, sära, majesteetlikkust, aulisust.

Igavesti – εἰς τοῦς αἰῶνας – sõna αἰών tähistab eeskätt lõputust, igavikku, aga seda võidakse kasutada ka teatud ajastu, eeskätt pikema, inimlikult isegi tajumatult pika ajavahemiku kohta.⁹

Sisuline analüüs¹⁰

Matteuse evangeeliumi kuues peatükk jagatakse tihtipeale kaheks: Mt 6:1–18 käsitleks sel juhul pigem vaimuliku, Mt 6:19–34 ainelise eluga seonduvat. Õigem tundub aga peatüki vaatlemine tervikuna, kuna maiseid ja taevaseid aardeid ei vastandata mitte ainult selle teises, vaid ka esimeses pooles, sest nii armuande jagada, palvetada kui paastuda saab kas selleks, et pälvida kiitust ja au (s.t midagi maist) inimeste silmis, või olles nähtav ainult Isale, kelle anda on igavene «palk» taevas.

Paastumine, palvetamine ja almuste andmine on ilmselt kolm kõige «paremat» religioosset tegu üldse. Valguse ja pimeduse võrdpilti kasutades võime öelda, et inimene, kes siiralt, omakasupüüdmatult ja pühendunult paastub, palvetab ja armuande jagab, mitte lihtsalt ei ela valguses, vaid on ka ise valguseks – nagu Jeesus ütleb Mäejutluse alguses oma jüngritele: «Teie olete maailma valgus. Ei saa jääda märkamatuks linn, mis on mäe otsas. Ega süüdata ka lampi ja panda vaka alla, vaid lambijalale, nii et selle valgus paistab kõigile majasolijatele. Nõnda paistku teiegi valgus inimestele, et nad teie häid tegusid nähes ülistaksid teie Isa, kes on taevas.» (Mt 5:14–16)

Jeesus vastandab taolisele siirusele, omakasupüüdmatusele ja pühendumisele, s.t tõelisele vagadusele, silmakirjatseva vagatsemise, mis kasutab neidsamu üleüldiselt tunnustatud häid, jumalakartusest ja ligimesearmastusest kantud tegusid vaid omakasu teenistusse rakendatud vahenditena, mille tegelikuks eesmärgiks ei ole mitte Jumala au ega taevariigi kirkus, vaid maine au (ja muu kasu) ning inimestelt saadav kiitus.

«Tõesti, ma ütlen teile, neil on oma palk käes!» (Mt 6:2.5.16) sedastab Jeesus ja jätkab, näidates, mis sellest palgast lõpuks järele jääb: «Ärge koguge endile aardeid maa peale,

⁸ Muuhulgas tulenevad siit ka lõhkeainet tähistav sõna «dünaamiit» ja elektrigeneraatorit tähistav sõna «dünamo».

⁹ Vrd «eoon» – geoloogilise ajaarvamise suurim ühik (arhaikum, proterosoikum, fanerosoikum).

¹⁰ Järgnevalt on osaliselt kasutatud kuueteistkümnenda nelipühajärgse pühapäeva kolmanda lugemisaasta tekstikäsitlust.

kus koi ja rooste neid rikuvad ja kuhu vargad sisse murravad ja varastavad!» (Mt 6:19) Vaid pühkmed on kõik see, mida inimene suudab siin maa peal saavutada, kui tal pole midagi, mis oleks talletatud taevasse.

Sellise inimese lugu on veelgi halvem kui võiks arvata, kuna asi pole mitte lihtsalt selles, et tal pole sellest, mida ta teeb, kasu, vaid see, mille ta arvab olevat endale kasuks, toob talle tegelikult kahju. Kui inimese süda – s.t tema tegelik elu, tema hing, tema «kõik» – on seal, kus on tema aare, ja kui tema aare on seal, kus see langeb paratamatult koide ja rooste (või tõukude, nagu eelistab tõlkida Elmar Salumaa¹¹) roaks, siis pole tegemist kuigi lootusrikka tulevikuperspektiiviga (kui mitte pidada lootusrikkaks kinnitust, et «nende uss ei sure ja tuli ei kustu» – vrd Mk 9:44jj).

Vahet ei ole, kas inimene üritab koguda siin maa peal ainelist või n-ö moraalset kapitali: kui see ongi tema eesmärk, tema tasu või «palk», siis ta teeb valesti, teeb kahju oma hingele, viimselt hävitab selle. Kõik, mille inimene siin maailmas kokku kuhjab, saab koormaks, mille all ta viimaks kokku vajub, või veskikiviks, mis talle kaela riputatuna ta viimaks meresügavusse uputab.¹² Kusjuures tuleb tõdeda – Matteuse evangeeliumi kuuenda peatüki konteksti meeles pidades –, et ainelistest varandustest veelgi rängemaks veskikiviks inimese kaelas võivad osutuda tema poolt enda arvates talletatud vaimsed või vaimulikud aarded, nii et muud ega rängemat kohtuotsust polegi vaja kui needsamad sõnad: «Neil on oma palk käes!».¹³

Kolmest vagast teost – almuste jagamisest, palvetamisest ja paastumisest – käsitleb Jeesus kõige pikemalt palvetamist, ühendades sellest kõneldes inimese jumalasuhtega tema suhted teiste inimestega ja rõhutades nende kahe lahutamatu: «Sest kui te annate inimestele andeks nende eksimused, siis annab ka teie taevane Isa teile andeks, kui te aga ei anna inimestele andeks, siis ei anna ka teie Isa teie eksimusi andeks.» (Mt 6:14j)

Samal ajal näitab Jeesus algusest peale, et õige palve saab olla suunatud üksnes Jumalale. Kui inimene teeb oma palvest teiste inimeste jaoks mõeldud etenduse, ei ole tegemist enam Jumalale suunatud palve, vaid silmakirjatsemisega (siinkohal on paslik mõelda sõna ὑποκριτής – «silmakirjatseja» – algsele tähendusele – vt vastavat keelelist märkust). Võime ilma igasuguse liialduse kartuseta tõdeda, et inimestele näitamiseks mõeldud «palve» ei ole suunatud mitte Jumala poole, vaid Temast eemale – nii ei maksa taolise palve puhul loota ka seda, et Jumal võiks sellele vastata, selle täitmisest rääkimata.

¹¹ Matteuse röömusõnum. Tallinn 2001. Lk 189.

¹² Ühel või teisel viisil käsitlevad sedasama needust paljud müüdid ja muinasjutud, tuntuimana ehk kuningas Midase lugu: kui kõik, mida inimene puudutab, kullaks muutuks, ei oleks tegemist mitte rikkaima, vaid vaeseima ja õnnetuimaga kõigist inimestest.

¹³ Mitte asjatult ei ole seitsmest peapatust esimene mitte ahnus, iha ega aplus, vaid uhkus.

Jeesus vastandab taolisele inimsilme jaoks etendatud näitemängule tõelise palve, mis sünnib varjatult, lausa salakambris (vt vastavat keelelist märkust), ja kinnitab, et Isa, kes on varjatud ja näeb varjatut, kuuleb taolist palvet ja vastab sellele. On ilmselge, et Jeesus kõneleb siin eeskätt inimese südamehoiakust, mitte ei väida, et ainus lubatud koht palvetamiseks ongi sahvver (vt vastavat keelelist märkust). See tähenda ka, et kui keegi kuulutab valjuhäälselt, et erinevalt näiteks kirikusse palvele kogunenud inimestest teeb tema üksi ainuõigesti, kuna ta ei palveta mitte koos teistega, vaid üksinda oma kodukambris, siis ei erine selle inimese südamehoiak paraku karvavõrdki nende omast, kes silmakirjatsedes armastavad palvetada tänavanurkadel või kus iganes inimesed neid näha ja imetleda võiksid. Asja ei paranda karvavõrdki see, et taoliselt mõtleva inimese ainsaks publikuks on tema ise – pigem vastupidi.

Nagu silmakirjalikku, etenduseks muudetud palvet, nii vastustab Jeesus ka paganate viisil palvetamist, mis mõjub pigem lobisemise kui tõelise palvena, oma südame ja hinge ülendamisena Jumala poole. Jumal ei vaja meie palveid, kindlasti mitte selleks, et saada teada, mida me vajame – Ta teab, mida meil on tarvis, juba enne, kui oleme osanud üldse küsida (Mt 6:8). Ilmselt ei ole ka siin peamiseks probleemiks mitte niivõrd väline, praegusel juhul sõnaohtrus, kuivõrd see, mida inimene mõtleb ja millele ta rajab oma lootuse, arvates, et Jumal kuuleb teda tema rohkete sõnade tõttu.

Et oma jüngreid aidata ja juhatada, õpetab Jeesus neile, kuidas tuleb palvetada: «Teie palvetage siis nõnda...» (Mt 6:9)¹⁴ Ükskõik, kas Meie Isa palve kujutab endast vaid mustrit, millest juhindudes kristlased peaksid oma palved üles ehitama, või andis Jeesus selle taoliseks igapäevaseks kasutamiseks, nagu on kujunenud välja aastasadade praktikas, tegemist on põhjalikku ja üha uut süvenemist vääriva tekstiga, mis on seda väärtuslikum, et selle koostajaks ei ole keegi muu kui pühima Kolmainsuse teine isik, s.t Jumala ainusündinud Poeg, kes suunab selle palve nii omaenda kui meie Isale.¹⁵

Palve algussõnad – «meie Isa» – näitavad ühelt poolt, et tegemist pole pelgalt eraviisilise ettevõtmisega, vaid Kristuse jüngrite ühise asjaga. Teisalt aga – ja see on veelgi olulisem – tuleb neid sõnu öeldes meeles pidada, et tegemist on Jeesuse ja meie ühise Isaga ning et meie Isa on Ta ainult seetõttu, et Ta on Jeesuse Isa ning on meid Jeesuses oma lastena vastu võtnud.¹⁶

¹⁴ Vrd Lk 11:1: «Ja sündis, kui Jeesus oli ühes paigas palvetamas, et kohe, kui Ta oli lõpetanud, ütles üks Ta jüngreid Talle: «Issand, õpeta meidki palvetama, nõnda nagu Johannes õpetas oma jüngreid!» Aga Tema ütles neile...»

¹⁵ Pole sugugi vähetähtis, et Jeesus kasutab jüngritele Jumalast kõneldes sageli väljendit «teie Isa» või «sinu Isa».

¹⁶ Kindlasti ei ole tegemist kõigi inimeste, s.t ka mittekristlaste, Isaga, kuna Jumala lapsed on siiski vaid need, kes Jumalast sündinuna usuvad Tema Poja nimesse (Jh 1:12)).

Meie Isa palve kolm esimest palvet puudutavad otseselt Jumalat: «Pühitsetud olgu Sinu nimi!», «Sinu riik tulgu!», «Sinu tahtmine sündigu nagu taevas, nõnda ka maa peal!» Neid, nagu ka ülejäänud palveid, võib ja tulebki seletada mitmeti¹⁷, siinkohal olgu piirdutud tõdemusega, et eriti kolme esimese palve puhul ei tohi jätta kõrvale nende lunastusloolist ja eshatoloogilist tähendust.

Iseäranis Vana Testamendi konteksti silmas pidades on selge, et Jumala nimi on pühitsetud eeskätt seeläbi, et Ta mõistab kohut paganate üle ja päästab oma rahva. Muidugi ei puudu siit ka Jumala rahva enda puhastamine ja pühitsemine:

«Ma pühitsen oma suurt nime, mida paganate seas on teotatud, mida teie nende keskel olete teotanud. Ja paganad saavad tunda, et mina olen Issand, ütleb Issand Jumal, kui ma nende silme ees osutan oma pühadust teie juures. Ma võtan teid ära paganate seast ja kogun teid kõigist maadest ning toon teid teie oma maale. Ja ma piserdan teie peale puhast vett, et te saaksite puhtaks; kõigist teie rüvedusist ja kõigist teie ebajumalaist ma puhastan teid. Ja ma annan teile uue südame ja panen teie sisse uue vaimu. Ma kõrvaldan teie ihust kivise südame ja annan teile lihase südame. Ma panen teie sisse oma Vaimu ja teen, et te käite mu määruste järgi ja peate mu seadusi ning täidate neid. Ja te saate elada maal, mille ma olen andnud teie vanemaile; teie olete minu rahvas ja mina olen teie Jumal. Ma vabastan teid kõigist teie rüvedusist. Ja ma lasen viljal võrsuda ja teen selle rohkeks ega lase teid nälga jääda.» (Hs 36:23–29)

Sama puudutab Jumala riiki: Jumal on tõeline Kuningas, kes aegade lõpul taastab oma riigi, tuues õndsuse oma rahvale, tehes õigust ja hävitades kurja:

«Issand on kuningas! Värisegu rahvad! Ta istub keerubite peal. Vabisegu maa! Issand on suur Siionis ja Ta on kõrge üle kõigi rahvaste. Andku nad au Sinu suurele ja kardetavale nimele: see on püha! Ja kuninga võimsus on, et ta armastab õiglast kohut. Sina oled kinnitanud õiguskorra, Sina oled seadnud õigluse ja õiguse Jaakobisse. Ülistage Issandat, meie Jumalat, ja kummardage Tema jalgade järi ette: Tema on püha!» (Ps 99:1–5)

«Seitsmes ingel puhus pasunat, ja taevas kostsid valjud hääled: «Maa ilma kuningriik on saanud meie Issanda ja tema Kristuse omaks ning Tema valitseb kuningana igavesest ajast igavesti.» Need kakskümmend neli vanemat, kes istusid Jumala ees oma troonidel, heitsid silmili maha ning kummardasid Jumalat, hüüdes: «Me täname Sind, Issand, Kõigeväeline Jumal, kes oled ja kes olid, et Sa oled võtnud oma suure väe ning hakanud valitsema kuningana! Paganad on vihastanud, aga nüüd on Sinu viha tulnud ning on tulnud aeg mõista kohut surnute üle ning anda kätte palk prohvetitele, Su sulastele, ning pühadele ning neile, kes kardavad Su nime, väikestele ja suurtele, ning hävitada need, kes hävitavad ilmamaad.»» (Ilm 11:15–18)

Jumala tahtmine nii taevas kui maa peal on eeskätt see, et inimesed ei hukkuks, vaid et võimalikult paljud võiksid pärida igavese elu:

«See on hea ja meeldiv Jumala, meie Päästja silmis, 4 kes tahab, et kõik inimesed pääseksid ja tuleksid tõe tundmisele.» (1Tm 2:4)

¹⁷ Hästi ja põhjalikult on seda teinud Martin Luther oma Väikses ja Suures Katekismuses.

Nende kolme palve eshatoloogiline mõõde ei välista nende seostamist praeguse ajahetke ja igapäevaeluga, ent esmajärjekorras tuleb ikkagi tuua esile nende oluline osa Kristuse ja Tema jüngrite missioonis: me pöördume oma Isa poole soovi ja lootusega, et Ta pühitseks oma nime, kasvataks oma riiki ja teostaks oma tahet eeskätt seeläbi, et neid, kes Temasse usuvad, Kristuse vastu võtavad ja nõnda oma hinged päästavad, oleks võimalikult rohkesti.

Meie Isa palve neljas palve kõneleb leivast, mis on «igapäevane» eeskätt selles mõttes, et see on meile eluks ja ellu jäämiseks hädavajalik. Luther võtab Väikses Katekismuses selle alla kokku kõik ihuvajadused, mis kahtlemata on õige ning näitab ühelt poolt seda, kui eranditult me sõltume Jumalast ja Tema armust, ning teiselt poolt õpetab meile lapselikku usaldust meie Isa suhtes absoluutselt kõiges – pole kahtlustki, et Jumal väärrib seda usaldust, teades ja andes meile kõike vajalikku juba enne, kui oleme seda jõudnud küsidagi.

Siiski on ka sellel palvel ülimalt tähtis vaimulik mõõde, kuna leib, mida me tõeliselt vajame, on see, mis on tulnud alla taevast, s.t Kristus ise, osasaamine Tema Ihust ja Verest. Jeesus ütleb: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui te ei söö Inimese Poja liha ega joo Tema verd, ei ole teie sees elu. Kes minu liha sööb ning minu verd joo, sellel on igavene elu ja mina äratan ta üles viimsel päeval, sest minu liha on tõeline roog ja minu veri on tõeline jook.» (Jh 6:53–55) Kirik on seda seost algusest peale näinud, seepärast kuulub Meie Isa palve enesestmõistetavalt ka armulauaalurgia juurde.

Meie Isa palve viies palve koos Mt 6:14j antud selgitusega näitab, et Issanda palvet saab õigesti paluda vaid see, kes on juba Jumala armu läbi õigeks mõistetud ja patust päästetud – vastasel juhul ei rajaneks pattude andeksandmine mitte Jumala armul, vaid inimese teenetel. Jumala armust ja andestusest osasaamisega peab kaasnema andeksandmine neile, kes on meie vastu eksinud, ja jätkuv elamine Jumala armus tähendab, et ka meie ise elame jätkuvas andeksandmises, mis peab saama osaks meie olemusest. Teisiti väljendudes: kui Jumal on arm ja andeksandmine, siis ka meie Tema lastena, Kristuse Ihu liikmetena, ei saa olla midagi muud, midagi sellega vastuolus olevat, nii et iga kord, kui me välistame kellelegi andeks andmise, lõikame end selsamal silmapilgul sellesama otsusega Kristuse Ihu küljest lahti, minetades seeläbi ka meile osaks saanud jumaliku armu ja andeksandmise anni: «Kui me ütleme: «Meil on osadus Temaga», kuid käime pimeduses, siis me valetame ega tee tõtt.» (1Jh 1:6)

Et seda ei juhtuks ja et me üheski muus katsumuses või kiusatuses läbi ei kukuks, selleks vajame Jumala jätkuvat kaitset ja abi – sellele on pühendatud Meie Isa palve kuues palve: «Jumal ei kiusa küll kedagi, kuid me palume selles palves, et Jumal kaitseks ja hoiaks meid, nii et kurat, maailm ja meie liha ei petaks ega ahvatleks meid ebausule, meeleheitele ning teistele suurtele häbitegudele ja pahedele. Ja kui meid ka proovile pannakse, et me siis viimaks ikkagi peale jääksime ja võidu saaksime.» (Martin Luther, Väike Katekismus)

Kas Jumal võib kedagi kiusatusse saata? Jah, kui mõistame kiusatuse – *πειρασμός* – all läbikatsumist. Sel puhul peame Jumalat usaldama, teades, et «Jumal on ustav, kes ei luba teid kiusata rohkem, kui te suudate taluda, vaid koos kiusatusega valmistab ka väljapääsu, nii et te suudate taluda» (1Kr 10:13). Kui mõistame kiusatuse all kurjale ahvatlemist, siis midagi taolist Jumal ei tee – küll aga ei pruugi Ta alati kätt ette panna, lubades vahel sündida ka kurjal, ent seda alati ainult selleks, et tuua võimalikust kurjast välja sellest mõõtnatult suuremat head.

Meie Isa palve lõpukiitus, mis paljudes käsikirjades puudub, rõhutab Jumala suurust ja võrreldamatust, ent sellegi puhul pole tegemist pelgalt formaalse lõpuvormeliga, vaid kokkuvõtva võimalusega teadvustada veel kord ühelt poolt Jumala suurust, väge, võrreldamatust ning teiselt poolt imelist armu, mis seisneb selles, et see, keda me tunnustame Kõigekõrgema ja Kõigevägevamana, on tõepoolest meie Isa.

Just taolist palvet ootab meilt Jumal. Ta ei vaja seda, me ei saa Talle oma palvega midagi anda ega lisada – ei teadmist ega au –, aga Ta ootab sellist palvet, kuna see on kooskõlas Tema armastusega ja armutahtega meie suhtes. Meie vajame sellist palvet, kuna see ülendab meie hinge, aitab meil teadvustada ennast Jumala lastena, hinnata ennast, oma elu ja kõike meid ümbritsevat realistlikult ning elada julges usalduses, teades, et me oleme kõiges oma hea ja armulise taevase Isa kätes, kes näeb, mida me vajame, ja kingib seda meile küsimatagi.

Jutluseks

Ülestõusmisaja kuuenda pühapäeva ladinakeelne nimi *Rogate* – «Palvetage» – pärineb Taevaminemispühale eelneval kolmel päeval palveprotsessioonidega tähistatud nn rogatsioonipäevade traditsioonist, mille algatajaks oli 5. sajandil elanud Vienne'i piiskop Mamertus. Aastal 511 toimunud esimesel Orléans'i sinodil tehti need Frangi riigis kohustuslikuks, õige pea jõudis nende tähistamine ka Rooma ning sai üldkiriklikuks tavaks.

Rogatsioonipäevade sisuks on ühelt poolt meelearandus, teisalt aga palve, et Jumal hoiaks oma rahvast hädade ja eeskätt loodusõnnetuste eest ning kingiks oma õnnistuse ka põlluviljale. Luterlikus traditsioonis on rogatsioonipäevade temaatika kandunud neile eelnevale pühapäevale, mida tuntaksegi palvepühapäevana. Sellest lähtuvalt on valitud ka EELK lugemiskava pühapäevased kirjalugemised, millest üks – esimese lugemisaasta Evangeelium (Jh 16:23–33) kattub osaliselt pühapäeva vanakirikliku Evangeeliumiga (Jh 16:23–30). Tegemist on lõiguga Jeesuse hüvastijätusõnadest jüngritele, kus Ta julgustab omasid paluma Isa Tema nimel.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Tn 9:17–20) prohvet Taanieli palve, et Jumal annaks oma rahvale andeks ning taastaks nii oma pühamu ja linna kui rahva. Äärmiselt oluline on seejuures prohveti tunnistus: «Me ei heida oma anumisi Su palge ette mitte oma õiguse pärast, vaid Sinu suure halastuse pärast.»

Teise lugemisaasta Epistliks (Rm 8:24–28) on apostel Pauluse julgustus lootuseks ja usaldavaks palveks isegi siis, kui «me ei tea, kuidas palvetada, nõnda nagu peab», uskudes, et «Vaim ise palub meie eest sõnatute ägamistega».

Kõiki pühakirjalugemisi ühendab kindel äratundmine, et palve puhul pole tegemist mitte vaga teo ega teenega, vaid alandliku, lapsemeelse tulemisega Jumala ette, oma südame ja meelte suunamisega Tema poole, teades, et oleme alati vastuvõtjad ja elame Tema armust. Nii Taanieli palve kui Meie Isa palve, eriti viimase esimene pool, keskenduvad jumalikule päästetööle. Ka Epistel on kantud samasugusest eshatoloogilisest vaatest: «Sest me oleme päästetud lootuses. Ent juba nähtava lootmine ei ole lootus: kes siis loodab seda, mida ta näeb? [...] Ent me teame, et neile, kes Jumalat armastavad, laseb Jumal kõik tulla heaks – neile, kes on Tema kavatsuse kohaselt kutsutud.»

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Palve on täiesti kindlasti enamuse inimeste jaoks esimesi usu ja kirikuga seostuvaid asju. Samas pole sugugi kindel, et inimesed – isegi kristlased – palvet päris õigesti mõistavad. Või õigemini: enamasti ei pruugita seda mõista sugugi sellisena, nagu seda mõistab Jeesus. Jeesuse jaoks tähendab palve eeskätt südamehoiakut, enda lapselikku usaldamist Jumala kui oma Isa kätte, oma hinge ülendamist Jumala poole. Palvet ei tohi mõista teenena, vaga teona, mida ohustab inimeste silme ees etendatavaks näitemänguks muutumine; palve ei ole ka oma soovide Jumalale üles lugemine, kuna Jumal ei vaja ei meie näitemängu ega seda, et me Tema oma vajadustest teavitaksime. Jumal teab, mida me vajame, juba enne, kui me seda Temalt küsida jõuame, ning laseb oma päikest paista ja vihma sadada nii õigete kui ülekohtuste peale. Meil ei ole Jumalale mitte midagi anda – Tema on see, kes annab meile kõik.
2. Siiski ootab Jumal meie palvet – meie endi pärast, kuna palve ülendab meie hinge, aitab meil teadvustada ennast Jumala lastena, aitab meil realistlikult hinnata iseennast, oma elu, oma võimalusi ja vajadusi. Jumal on täiesti isetu armastus ning see tähendab, et isegi siis, kui Ta justkui «nõuab» meilt mingeid tegusid, ei ole tegelikult saajaks mitte kunagi Tema, vaid alati meie. Nagu ütleb apostel Paulus, tuleb Jumal oma Vaimu läbi «appi meie nõtrusele» ka siis, kui me palvetame, nii et «Vaim ise palub meie eest sõnatute ägamistega». Jumal annab meile kõik ja rohkemgi veel, armu armu peale: Temalt on kõik, mis meil on ja mis me ise oleme.

Jumal on parem igast maisest isast, nagu Jeesus kinnitab siinsamas Mäejutluses veidi hiljem: «Kas on teie seas sellist inimest, kellelt ta poeg palub leiba, ent tema annab talle kivi? Või kui ta palub kala, ent ta annab talle mao? Kui nüüd teie, kes olete kurjad, oskate anda häid ande oma lastele, kui palju enam teie Isa, kes on taevas, annab head neile, kes Teda paluvad!» (Mt 7:9–11)

3. Et võiksime õppida õigesti palvetama, selleks on Jeesus andnud meile Meie Isa palve, mis on ühtaegu nii kõigi Jumalale meelepäraste palvete mustertekst kui ka taoline palve, mida võime päevast päeva paluda, teades, et need sõnad on meile jätnud Jumala ainusündinud Poeg ise, julgustades meid nendega pöörduma Jumala kui Tema ja meie Isa poole. Meie Isa palve võtab kokku kõik meie vajadused, selle eriline rõhk on aga – kuigi see võib meil tihtipeale kahe silma vahele jääda – jumalikul päästetööl. Selles mõttes on Meie Isa palve sarnane Vana Testamendi lugemiseks olnud prohvet Taanieli palvega. Me palume Meie Isa palves, eriti selle esimeses osas, et Jumal pühitseks oma nime, kasvataks oma riiki ja teostaks oma tahet nii, et see sünniks maa peal samamoodi, nagu taevas. Jumala suurim tahtmine on, et kõik tuleksid tõe tundmisele ja pääseksid – just seda palume eriti Meie Isa palve esimeses pooles. Selle palve teine pool on suunatud ehk rohkem meie endi sisse: me palume, et Jumal toidaks meid jätkuvalt mitte ainult maise, vaid eeskätt taevase roaga, et Ta aitaks meil elada andestusest ja andestuses ning et Ta hoiaks meid kiusatustes ja päästaks meid kõigest kurjast. Teades, et Jumala, meie Isa päralt on riik ja vägi ja au igavesti, võime elada selges teadmises ja kindlas usus, et meil pole midagi karta: kui usaldame ennast Tema armu hoolde, siis saab meilegi osaks Tema tahtmine – igavene pääste ja hingeõndsus.